

ԷՋ ՄԸ ԵՂԻՇԷԷՆ

... Իսկ երանելի առաքինիներուն, կապուածներուն, պատերազմի մէջ ինկողներուն կիները ես չեմ կրնար բոլորն ալ թուել հոս. վասնզի ինծի անծանօթները աւելի չատ են քան ճանչցածներս: Մինակ հինգ հարիւրը յականէ յանուանէ կը ճանչնամ: Անոնք միայն աւագներէն չէին, այլ կրտսերներէն ալ: Ամէնքն ալ՝ վառուած երկինքով՝ վար չմնացին, ճգնութեան մէջ, անոնցմէ՝ որոնք աշխարհին համը չառին: Աւագ թէ կրտսեր, անոնք հաւատքի նոյն առաքինութիւնները հագան: Ամենին չի յիշեցին իրենց տոհմիկ ազատութիւնը, այլ այն մարդոց նման որոնք գեղջուկ կեանքի տաժանքներուն վարժուած են իրենց ծրնունդէն իսկ, յանձն առին վիշտերու համբերել, այս վերջիններէն առաւել աստիճանով մը:

Ոչ միայն իրենց ներսէն միսիթարեցին զիրենք յաւիտենական յոյսին անբեռնով գործութեամբը, այլ մարմնական չարչարանքներով կեանքին ծանր բեռը տարին աւելի չափով մը: Թէպէտեւ ամէն մէկը իր ձեռնաստուն սպասաւորները ունէր, կարելի չէր որոշել թէ ո՞րն էր Տիկինը, ո՞րը՝ Նաժիշտը: Նոյն էր անոնց զգեստը, ու գետնախշտի կը պառկէին: Մէկը միւսին անկողին չէր ձգեր, վասնզի խոտերն անգամ չէին զատեր իրարմէ: Փսրաները նոյն թուիս

կը հարցնեմ, — Ի՞նչ է աւելի վսեմ ու գեղեցիկ, քան այս ամենուն համար պատերազմը, դարձեալ պատերազմը, միշտ պատերազմը: Կա՞յ աւելի թանկ զոհաբերութեան ինչ որ հայրենեաց Աստուածը սա բռնապետ կ'ուզէ իմ բերանով ձեր բոլորէն: Յաղթել ու մեռնիլ, եթէ ատ է կամքը երկրի ու երկնի արարչին: Ահա իմ վերջին խօսքը:

Տէ՛ր, լսէ բոլոր այս ձայներուն: Զինուորներ, պահն է Հաղորդուելու մեր Փրկչին մարմնովն ու արիւնովը:

Հիմա լրացած է ամէն բան: Տէր Հայր, օրհնէ մեր բոլորին բազուկները:

Կուռի՛. ժամն է արդէն:

գոյնով էին և սնարի բարձերուն նոյն էր սեռութիւնը:

Անոնց համար առանձին համադամ եւ փող չկար ու աղնուականներու օրէնքներուն համեմատ, որոշուած հացարարներ չունէին անոնք: Շարաթամուտը ընդհանուր էր անապատականներուն մէջ եղածին նման: Մէկը միւսին ջուր չէր թափեր ձեռքերուն, ոչ ալ պղտիկները մեծերուն դաստառակներ կը մատուցանէին: Փափկասուն կիներուն ձեռքը օշնան չինկաւ, ու չունեցան անոնք ուրախարար իւզը օծումին: Անոնց առջև մաքրափայլ սկուտեղներ չի դրուեցան և ուրախութեան օրերու բաժակակալներ չբերուեցան: Մէկը նուիրակ չի սպասեց անոնց դուռներուն առջև և անոնց հարկինքներուն չհրաւիրուեցան աղնուականներ: Ոչ մէկը յիշեց թէ բնակասնունդ դայեակներ կամ սիրելի հարազատներ ունէր:

Նորեկ հարսերու սրահակները և սրբակապանները փռուեցան և ծխոտեցան. ու անոնց առագաստի սնեակներուն մէջ սարդի ոստայններ հիւսուեցան. անոնց տաճարներուն բարձրագահները կործանեցան ու անոնց կոչունքներուն (երախսանք) սպասները խանգարուեցան: Ինկան անոնց ապարանքները և անոնց ապաստան ծառայող ամբողջները աւերակի վերածուեցան: Անոնց ծաղկանոցներուն բուրաստանները ազաղեցան ու չորցան. տաշտախիլ եղան որթերը անոնց զինեքեր այգիներուն: Իրենց աչքերով տեսան իրենց ինչքերուն յափշտակումը, և իրենց ականջներով լսեցին իրենց սիրականներուն չարչարանքները: Անոնց զանձերը արքունիքէն զրաւուեցան: Ու իրենց զարդերն իսկ չմնացին իրենց երեսին:

Հայոց աշխարհին փափկասուն տիկիները որոնք զրգացած ու փայփայուած կ'ապրէին, իւրաքանչիւրը իր դեսպակին կամ գահաւորակին մէջ, հիմա միշտ հետի ու բռնակ կ'երթային աղօթատուն, անձանձըրոյթ պաղատելով, ուխտեր ընելով, որպէսզի կարողանան զիմանալ այդ մեծ նեղութեան: Անոնք որ իրենց մանկութենէն իսկ զուարակներու ուղեղով և երէններու ամիճներով սնած էին, մեծ ուրախութեամբ կ'ընդունուէին, վայրենիներու նման, խոտակեր կեանքի մը կերակուրները և ամե-

ներին չէին յիշեր իրենց վարժուած փափկութիւնները։ Սենալով ներկուեցան անոնց մարմիններուն մօրթերը, վասնզի ցորեկները կ'այրէին արեւէն, ու զիշերները կը խորտակուէին զետինէն։ Մշտամրմունջ սաղմոսներ կային անոնց բերանը. ու մարգարէներուն ընթերցումը լիակատար մխիթարութիւն էր անոնց համար։ Զոյգ զոյգ միաբանեցան, համահաճ ու հաւասար ամօլներու նման, արքայութեան ակօսքը ու զիղ վարելով, որպէսզի առանց վրէպի հասնին խաղաղութեան նաւահանգիստը։

Մոռցան կանացի տկարութիւնները, և առաքինի աշրեր եղան հոգեւոր պատերազմին մէջ. մարտնչեցան կարեւոր մեղքերու դէմ, ու կտրեցին հանեցին անոնց մահաբեր արմատները։ Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեան, և նախանձին կապուտ ներկուած քները լուացին սուրբ սիրով։ Կտրեցին ազահութեան արմատները, և անոնց ճիւղերուն մահաօրիթ պտուղները չորցան։ Ռոնարհութեամբ կոփեցին ամբարտաւանութիւնը, ու նոյն խոնարհութեամբ հասան երկնաւոր բարձրութեան։ Աղօթքներով բացին երկինքին փակուած դուռները, ու իրենց փրկութեանը համար, սուրբ խնդրուածքներով, հրեշտակներ իջուցին երկինքէն։ Հեռուներէն աւետիսը լսեցին և փառաբանեցին Աստուածը բարձունքներու մէջ։

Անոնց մէջէն այրինները վերստին հարս եղան առաքինութեան, և իրենց անձէն վերցուցին աշրիութեան նախատինքը։

Կապեալներու կիները իրենց կամքովը կապեցին մարմնաւոր ցանկութիւնները, ու սուրբ կապուածներու չարչարանքներուն մասնակից եղան։ Իրենց կեանքին մէջ մեռնող քաջ նահատակներուն նմանեցան, և հեռուէն մխիթարող վարդապետներ եղան

բանտարկեալներուն։ Իրենց վաստակովը կերակրուեցան ու արքունիքէն իրենց յատկացուած ոոճիկը տարեկան թոշակի ձեով կ'առնէին ու կը զրկէին (տարագիրներուն), մխիթարելու համար զանոնք։ Անարիւն ճպուռներու նմանեցան, որոնք իրենց երգին քաղցրութեամբ կ'ապրին առանց ուտելու, և կենդանի կը մնան, օգ միայն ծծելով, նմանելով անմարմին հրեշտակներուն։

Շատ ձմեռներու սառնամանիքներ հալեցան։ Գարունը հասաւ։ Նոր ծիծառները եկան։ Տեսան և ուրախացան կենցաղասէր մարդիկ։ Ու կիները չկրցան իրենց անձկալինները տեսնել։ Գարնան ծաղիկները անոնց յիշեցուցին իրենց պսակասէր ամուսինները, բայց անոնց աչքերը կարօտ մընացին անոնց երեսներուն գեղեցկութիւնը տեսնելու։ Որսի բարակները սպառեցան և որսորդներու արշաւանքները կուրացան խցուելով։ Իրենց գիրերովը յիշատակուեցան անոնք, և ոչ մէկ տարեգարծի տօն զանոնք ետ չբերաւ հեռուներէն։ Նայեցան անոնց ճաշատեղերուն և արտասուեցին. ու ամէն ատեններու մէջ անոնց անունները յիշեցին։ Անոնց անունով շատ մը արձաններ կանգնուած էին ու իւրաքանչիւրին անունը գրուած էր վրան։

Ու երբ իրենց միտքը ամէն կողմէ անկոծ էր այսպէս, բնաւ չթուլցան երկնաւոր առաքինութենէն։ Դուրսէն սգաւոր ու չարչարուած այրիններու կը նմանէին, ու իրենց ներսը զարդարուն էր և մխիթարուած՝ երկնային սիրով։ Ա'լ մոռցան հեռուէն եկողներուն հարցնել թէ, ե՞րբ պիտի տեսնեն իրենց սիրելիները։ Ու Աստուծոյ մէկ բան միայն կը փափաքէին — աւարտել, երկնաւոր սիրով, ինչ որ սկսած էին այնքան քաջութեամբ։